

одступање, књига Ирене Арсић представља значајан допринос историјским наукама и из угла једне специфичне делатности осветљава културну и књижевну прошлост Дубровника у време када се о његовом „златном добу” могло још само писати, приповедати или маштати и чији су учени житељи, с дубоком оданошћу великим прецима, покушавали да спасу од заборава њихову писану реч, па и да својим делом допринесу очувању непролазне славе старог града јединствене и несвакидашње лепоте.

Др Софија БОЖИЋ

Denis Bećirović,
*Informbиро i sjeveroistočna Bosna. Odjeci i
posljedice sukoba KPJ–Informbиро (1948–1953.),*
Feri, Tuzla, 2005, 249 str.

Сукоб Југославије са Совјетским Савезом, односно КПЈ са СКП(б) и Информбироом 1948. године сасвим сигурно представља прекретницу у развоју социјалистичке Југославије и један од најважнијих догађаја на међународној сцени у првим годинама хладног рата. Као такав, овај сукоб већ деценијама привлачи пажњу историчара, који га разматрају са различитих аспеката, покушавају да проникну у његове узроке, да сагледају ток и бројне облике испољавања и разноврсне последице које је сукоб оставио на различитим нивоима, од глобалног – светског, преко националног – државног, до регионалног – локалног.

Денис Бећировић, млади историчар из Тузле, одлучио се за истраживање и представљање одјека и последица које је сукоб КПЈ и Информбироа оставио на регионалном нивоу и то на простору североисточне Босне, тј. у тузланској области, од самог избијања 1948. до јењавања 1953. године. Књига која је објављена у Тузли 2005. године настала је на основу магистарског рада одбрањеног на Филозофском факултету Универзитета у Сарајеву годину дана раније. Поред релевантне литературе (осамдесет наслова), Бећировић је свој рад утемељио пре свега на грађи архива у Сарајеву и Тузли (Регионални историјски архив Тузла, Архив Босне и Херцеговине у Сарајеву, Архив обавештајно-сигурносне службе Федерације БиХ, Архив Кантоналног суда у Тузли) и делимично на објављеној архивској грађи (седам наслова), штампи и периодици (пре свега, тузлански *Фронт слободе*, а у мањој мери и сарајевски листови *Ослобођење* и *Јутарње новине* и штампа савезног значаја *Борба*, *Комунист* и *Партијска изградња*) и писменим сведочењима учесника посматраних збивања. Истраживани архивски фондови су углавном партијске провинијенције (фондови обласних, среских и општинских комитета), делимично настали радом државних и правосудних органа (Обласни народни одбор Тузле, Министарство просвете БиХ, Антифашистички фронт жена БиХ и др.), а како и сам аутор каже у Уводу (стр. 5–11), од „пресудне важности” за настанак рада, и то за обраду централне теме – информбироовску делатност у североисточној Босни, имала је строго поверљива документација Управе државне безбедности Тузле о Информбироу похрањена у Архиву обавештајно-сигурносне службе Федерације БиХ, крцата важним информацијама, до сада непознатим научној јавности.

Анализирајући расположиву грађу и приказујући истраживану тему, аутор је књигу поделио на два дела, односно на четири поглавља. Први део је састављен од једног поглавља и у њему се третира општи проблем сукоба са Информбироом на глобалном нивоу, док се у другом делу, састављеном од три поглавља, прати политичко и друштвено-економско стање у североисточној Босни у том периоду и конкретне последице сукоба са Информбироом на том простору.

Дакле, у првом поглављу, *Главна обиљежја сукоба између КПЈ и Информбироа* (стр. 15–34), које се може сматрати уводним, аутор даје кратак и концизан приказ историјских околности у Југославији после завршетка Другог светског рата, доласка КПЈ на власт и почетка изградње једнопартијског система. У тим оквирима, аутор покушава и да прикаже корене сукоба југословенског и совјетског партијског вођства још у предратном и ратном раздобљу, а нарочито у првим послератним годинама, затим описује след догађаја који је водио у отворен раскид током 1948. године и, на крају, представља ескалацију политичког притиска, економске блокаде и војних претњи Информбироа, реакцију Београда, кулминацију сукоба и последице на глобалном нивоу наредних година. Ово поглавље је написано искључиво на основу литературе, и то углавном старије (до 1990. године), са очигледном намером да се да кратак преглед догађаја и појава, без залажења у појединости, и на тај начин направи увод у основну тему истраживања.

На основу тему, последице сукоба са Информбироом на простору североисточне Босне, прешло се у другом поглављу књиге, *Промијене друштвено-економског система у сјевероисточној Босни (1948–1953.)* (стр. 37–85). Овде аутор приказује административно-територијалну реорганизацију, заштравање економских проблема, преображај и масовљење КПЈ/СКЈ и промене у сфери просветно-културне политике у посматраном периоду на територији североисточне Босне и у Босни и Херцеговини уопште, посматрајући све ове промене и процесе, као последице ескалације сукоба са Информбироом. Формирање области као вид децентрализације, неизвршавање планских задатака и економска криза, непродуктивност рада и тешкоће у снабдевању становништва, увођење штедње и расписивање народних зајмова, притисци на селаштво и оснивање селачких радних задруга, преображај Партије од кадровске у масовну организацију и рапидан пораст броја чланова после 1948, рад на описмењавању и културно-просветном уздизању становништва, проблеми су који су били присутни у целој земљи као последица заштравања односа и дефинитивног разлаза са СССР-ом и земљама Информбироа после 1948, а које Бећировић посматра и анализира на конкретном терену тузланске области. У посебном делу овог поглавља обрађена је пажња и на специфичан проблем залагања владајуће партије и масовне организације АФЖ за побољшавање положаја жена у новом систему и у том смислу спровођење акције међу муслиманским женама за скидање зара и фереце почетком 50-их година.

У трећем поглављу *Дјелатност противника режима у сјевероисточној Босни (1948.–1953.)* (стр. 87–133) дата је анализа узрока и мотива одређивања за Резолуцију Информбироа међу партијским чланством, сагледано је кретање броја присталица Информбироа и њихова социјална структура у посматраном периоду, приказане су врсте и облици њиховог деловања и, на крају, дат је осврт и на утицај информбироовског притиска на јачање активности осталих противника режима и на заштравање конфронтације религијских заједница са новим друштвеним поретком које је било евидентно у посматраном периоду. Основицу овог поглавља

чини Елаборат о ИБ-у 1948–1954. који је написало одељење УДБ-е у Тузли и који се чува у фонду Информбироа у поменутом Архиву обавештајно-сигурносне службе Федерације БиХ.

Последње, четврто поглавље, *Методe супротстављања политици Информбироа на простору сјевероисточне Босне* (стр. 135–163) посвећено је одговору државних власти и КПЈ на притисак Информбироа и појаву присталица Резолуције у својим редовима. Тај одговор је, како показује Бећировић, и у тузланској области био оштар и бескомпромисан, служио се пропагандом и репресијом као основним оруђем, а довео је до опстанка на власти и одолевања притисцима, с једне стране, али и до бројних неправедних оптужби, грешака, нељудских и незаконитих поступака према окривљенима током издржавања казне и наставка контроле и притиска после изласка на слободу, с друге стране.

На крају, аутор у *Закључним разматрањима* (стр. 165–170; и на енглеском, стр. 171–176) износи укратко своје циљеве, специфичности посматране области и проблема и резултате до којих је дошао. Као додатак основном тексту, објављено је девет прилога, извора који сведоче о оснивању Информбироа, његовој делатности и развоју сукоба са КПЈ, пренетих из *Борбе* и појединих зборника грађе. Ту се, поред осталог, налазе и Резолуција Информбироа од 28. јуна 1948, Изјава ЦК КПЈ поводом Резолуције од 29. јуна 1948. и друга Резолуција Информбироа из новембра 1949.

Књига је опремљена са десетак табела, у којима су прегледно представљени бројчани подаци изнети у тексту, и са тридесетак фотографија које у једном блоку (стр. 154–158) приказују детаље са најпознатијег и најмасовнијег затвора за информбиривце – Голог отока, а у другом блоку, на крају књиге (стр. 213–227), дају својеврстан хронолошки преглед појединих догађаја из односа Југославије са Совјетским Савезом и земљама Информбироа, од пријатељских посета и потписивања уговора 1945–1947, преко слика са Петог конгреса 1948, до заокружавања сукоба посетом делегације СССР-а Београду 1955. године. На крају су дати Индекс имена (стр. 229–233) и Тумач скраћеница (стр. 235–236) који олакшавају коришћење књиге, а на последњим страницама и Списак извора и литературе (стр. 237–245) и кратка Биографија аутора (стр. 246).

Мр Драгомир БОНЦИЋ

Ђорђе Станковић,
Никола Пашић, прилози за биографију,
Плато, Београд, 2006, 546 стр.

Професор Ђорђе Станковић један је од најупорнијих, најпреданијих и, следствено најкомпетентнијих истраживача личности и деловања Николе Пашића, пре свега у југословенском оквиру, који, разуме се, сеже и у нешто дубљу прошлост, барем до 1914. године, али у појединим студијама и даље. Управо такав познавалац ове „контроверзне личности” и читавог њеног контекста имао би довољно опреза да нескривену, али и понешто неправедну сумњу у сопствене истраживачке домете